

opijanjem psihološkog i fizičkog i putem terora koji uvek vodi u ratno vreme. Vojni stil društva uvek znači nasilje i porobljavanje čoveka, psihičko i fizičko"(149). Ceneći hrabrost kao poželjnu vrlinu, ispravno sudi da hrabar u ratu ne znači biti i hrabar u miru: "Čovek koji se odlikuje vojničkom hrabrošću može da ispolji najstidniju građansku bojažljivost. I upravo totalitarne države, koje teže moći i zahtevaju vojničku hrabrost, ne dopuštaju moralnu i građansku hrabrost i vaspitavaju plašljivce – robove"(151). To se može dovesti u vezu sa njegovom, i za našu temu, bitnom pretpostavkom koju zdušno ignorišu zvaničnici pravoslavlja – o tome kako je istočno hrišćanstvo iz sebe izrodilo pogodno tle za razmah komunističke ideologije.(6) Većma se usidrivši na pravoslavnim arealima, komunizam je onda još i više utvrdio vaspitavanje plašljivaca u miru a heroja u ratu (setimo se milionskih žrtava u drugom svetskom ratu). Drugi zanimljiv uvid Berđajeva jeste da pravoslavlje nije razvijalo građanskom neposlušnošću otpor spram agresije, dominacije i tiranije.

Među srpskim teolozima episkop Nikolaj (Velimirović) daje konzistentnu i preglednu sliku pravoslavnog tumačenja rata (i mira). On odmah negira postavku da ikoja filozofija ili politička teorija može pružiti zadovoljavajuće odgovore o uzrocima rata i predvideti pobedu ili poraz jednog ratujućeg tabora: "Takve odgovor i takva predviđanja samo Biblija može dati" (1977b: 192). Prva krv koja je pala na zemlji bila je krv brata – Avelja: "U čemu je tipičnost toga početnog zločina? U tome, da se greh čoveka prema čoveku javlja kao posledica greha čoveka prema Bogu. Ili drugim rečima – kad govorimo o ratu – da se rat čoveka protiv čoveka javlja kao posledica rata čoveka protiv Boga." Iz toga slede zaključci:

1. postoji jedan neumitan zakon greha;
2. rat čoveka protiv čoveka posledica je rata čoveka protiv Boga;
3. rat roditelja protivu Boga produžuju deca ratom jedan protiv drugog;
4. milost Tvorčeva ublažava zakon greha i time omogućava produženje roda ljudskoga na zemlji.

U drugom delu (1978: 173), ovaj voljom naroda postali svetitelj Srpske pravoslavne crkve uzrok rata širi na čovekovu oholost: "Od oholosti pomračava se um, te ljudi ne vide Boga. A čim ljudi izgube Boga iz vida, gube i